

מקורות התפילה

שעור א: מקורות לחיוב התפילה

א: בתורה

(1) דברים י

(יב) ועתה ישדאל מזה ה' אלהיך שאל מעמך כי אסליראך אתה ה' אלהיך ללכת בכל דרכיו ולא הבה אתו ולעבד אתה ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך: (יג) לשמור את מצות ה' ואת חוקתיו אשר אנכי מצוך היום לטוב לך: (יד) הן לה' אלהיך השמים ושמי השמים הארץ וכל אשר בה: (טו) רק באבתוך חשק ה' לאהבה אותם ויבחר בורעם אחריהם בכס מפל העמים כיום הזה: (טז) ומלתם את ערלת לבבכם וערפכם לא תקשו עוד: (יז) כי ה' אלהיכם הוא אלהי האלהים וארצי האדמים האל הגדל הגבור והנורא אשר לא ישא פנים ולא יקח שחד: (יח) עשה משפט יתום ואלמנה ואהב גר לתת לו לחם ושמלה: (יט) ואהבתם את הגר כי גרים הייתם בארץ מצרים: (כ) אתה ה' אלהיך תעבד ובו תדבק ובשמנו תשבע: (כא) הוא תהלתך והוא אלהיך אשר עשה אתך את הגדלות ואת הנוראות האלה אשר ראו עיניך:

(2) דברים יא

(יג) והיה אס שמעו תשמעו אל מצותי אשר אנכי מצוה אתכם היום לאהבה אתה ה' אלהיכם ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם:

(3) דברים ד

(כה) מירלוד בנים ובני בנים ונושנתם בארץ והשחתם ועשיתם פסל תמונת פל ועשיתם הרע בעיני ה' אלהיך להכעיס: (כו) העידתי בכם היום את השמים ואת הארץ כי אבדו תאבדו מהר מעל הארץ אשר אתם עברים את הירדן שמה לרשתה לא תאריכו ימים עליה כי השמד תשמדון: (כז) והפיון ה' אתכם בעמים ונשארתם מתי מספר בגוים אשר ינהג ה' אתכם שמה: (כח) ועבדתם שם אלהים מעשה ידי אדם עין ואבן אשר לא יראו ולא ישמעו ולא יאכלו ולא יריחו: (כט) ובקשתם משם אתה ה' אלהיך ומצאת כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך: (ל) בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים ושבת עדה ה' אלהיך ושמעת בקולו:

(4) שמות כג:כה

ועבדתם את ה' אלהיכם וברך את לחמך ואת מימך והסרת מחרת מקרבך:

ב: בדברי חז"ל

(5) תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף צב עמוד ב

ועבדתם את ה' אלהיכם זו קרית שמע ותפלה

(6) תלמוד בבלי מסכת תענית דף ב עמוד א

תניא לאהבה את ה' אלהיכם ולעבדו בכל לבבכם איזו היא עבודה שהיא בלב הוי אומר זו תפלה

(7) ספרי דברים פרשת עקב פסקא מא

ולעבדו, זה תלמוד אתה אומר זה תלמוד או אינו אלא עבודה הרי הוא אומר ויקח ה' אלהים את האדם ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה וכי מה עבודה לשעבר ומה שמירה לשעבר הא למדת לעבדה זה תלמוד ולשמרה אלו מצות וכשם שעבודת מזבח קרויה עבודה כך תלמוד קרוי עבודה, דבר אחר ולעבדו זו תפלה אתה אומר זו תפלה או אינו אלא עבודה תלמוד לומר בכל לבבכם ובכל נפשכם וכי יש עבודה בלב הא מה תלמוד לומר ולעבדו זו תפלה וכן דוד אומר תכון תפילתי קטורת לפניך משאת כפי מנחת ערב ואומר ודניאל כדי ידע די רשים כתבא על לביניה וגו' ואומר וכמקרביה לגבא לדניאל בקל עציב זעק ענא מלכא ואמר לדניאל דניאל עבד אלהא חייא אלהך די אנת פלח ליה בתדירא היכל לשיזבותך מן אריותא וכי יש פולחן בבבל הא מה תלמוד לומר ולעבדו זו תפלה וכשם שעבודת מזבח קרויה עבודה כך תפלה קרויה עבודה

(8) מדרש תנאים לדברים פרק יג

ואותו תעבדו עבדוהו בתורתו עבדוהו במקדשו:

ג: בספרות הראשונים – מוני המצוות

(9) ספר המצוות לרמ"ג

את ה' אלקיך תירא, ואותו תעבוד בתפלה, ערב, ובקר יחדוהו, באות, וטוטפת לתהלה

(10) ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה ה

והמצוה החמישית היא שצונו לעבדו יתעלה וכבר נכפל צווי זה פעמים, אמר ועבדתם את יי' אלהיכם ואמר ואותו תעבדו ואמר ותעבדו ואלעבדו. ואעפ"י שזה הצווי הוא גם כן מן הציוויים הכוללים כמו שביארנו בשרש הרביעי הנה יש בו יחוד שהוא צוה בתפילה. ולשון ספרי ולעבדו זו תפילה. ואמרו גם כן ולעבדו זה תלמוד. ובמשנתו של רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אמרו מנין לעיקר תפילה בתוך המצוות מהכא את יי' אלהיך תירא ואותו תעבוד. ואמרו עבדה בתורתו עבדה במקדשו. כלומר ללכת שם להתפלל בו ונגדו כמו שבאר שלמה עליו השלום:

(11) ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה י

והמצוה העשירית היא שצונו לקרוא קריאת שמע בכל יום ערבית ושחרית והוא אמרו יתעלה ודברתם בשבתך בביתך וגו' ובשבתך ובקומך. וכבר התבאר משפטי מצוה זו במסכת ברכות. ושם התבאר שקריאת שמע דאורייתא. ולשון התוספתא (רפ"ג) כשם שנתנה תורה קבע לקריאת שמע כך נתנו חכמים זמן לתפלה. כלומר שזמני התפלה אינם מן התורה. אמנם חובת התפלה עצמה היא מן התורה כמו שבארנו (ע' ה) והחכמים סדרו לה זמנים. וזהו ענין אמרם (שם כו ב) תפלות כנגד תמידן תקנום. כלומר סדרו זמניה בזמני ההקרבה. ומצוה זו אין הנשים חייבות בה:

(12) השגות הרמב"ן לספר המצוות לרמב"ם מצות עשה ה

כתב הרב המצוה החמישית שנצטוונו בעבודתו שנ' ועבדתם את יי' אלהיכם... כל אלה דברי הרב. ואין הסכמה בזה. שכבר בארו החכמים בגמרא תפלה דרבנן כמו שאמרו בשלישי שלברכות לענין בעל קרי שקורא קריאת שמע ומברך על המזון לאחריו ואינו מתפלל והעלו הטעם בזה אלא ק"ש וברכת המזון דאורייתא תפלה דרבנן. ואמרו עוד ספק קרא ק"ש ספק לא קרא ק"ש חוזר וקורא ק"ש ספק התפלל ספק לא התפלל אינו חוזר ומתפלל דק"ש דאורייתא תפלה דרבנן. ובגמרא סוכה אמרו גבי תפלה דתנן ואם התחילו אין מפסיקין והקשו מלולב דקתני נוטל על שולחנו אלמא מפסיק והשיבו בדרך תימה מאי קושיא הא דאורייתא הא דרבנן. וכבר ראינו בהלכות תפלה שאמר שחייב אדם מן התורה בתפלה בכל יום אלא שאין מנין התפלות ולא משנה התפלה מן התורה וכך כתב בזה המאמר במצו' עשירית שזמני התפלה אינם מן התורה אבל חובת התפלה עצמה היא מן התורה. וגם זה איננו נכון בעיני. שבעל קרי מברך על המזון לאחריו מפני שהוא מן התורה ואינו מתפלל עד שיטבול אפילו עמד כמה ימים בקריו. ועוד שמי שנאנס ולא התפלל בשחרית ובמנחה נסתפק בעצמו ספק התפלל ספק לא התפלל אם כן לפי דבריו שלהרב היה צריך לחזור ולהתפלל והם פסקו לעולם בכל ספק בתפלה שאינו חוזר ומתפלל מפני שהיא מדרבנן. ואם איננה מצוה בכל יום מתי תהיה החובה הזאת המוטלת עלינו מה"ת שיתפלל יום אחד בשנה או בכל ימיו פעם אחת. וכבר אמרו ברב יהודה דמתלתין יומין לתלתין יומין הוה מצלי, לפי שהיה עוסק בתורה וסומך על מה שאמרו חברים שהיו עוסקין בתורה מפסיקין לק"ש ואין מפסיקין לתפלה, שהיא דרבנן לעולם. אלא ודאי כל ענין התפלה אינו חובה כלל אבל הוא ממונות חסד הבורא ית' עלינו ששומע ועונה בכל קראינו אליו. ועיקר הכתוב ולעבדו בכל לבבכם מצות עשה שתהיה כל עבודתינו לאל ית' בכל לבבנו כלומר בכוונה רצויה שלימה לשמו ובאין הרהור רע, לא שנעשה המצות בלא כוונה או על הספק אולי יש בהם תועלת. כענין ואהבת את יי' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך שהמצוה היא לאהוב את השם בכל לב ולב ושנסתכן באהבתו בנפשנו ובמוננו. ומה שדרשו בספרי ולעבדו זה התלמוד ד"א זו תפלה אסמכתא היא או לומר שמכלל העבודה שנלמוד תורה ושנתפלל אליו בעת הצרות ותהיינה עינינו ולבנו אליו לבדו כענין עבדים אל יד אדוניהם. וזה כענין שכתוב וכי תבאומלחמה בארצכם על הצר הצורך אתכם והרעותם בחוצרות ונזכרתם לפני יי' אלהיכם והיא מצוה על כל צרה וצרה שתבא על הצבור לצעוק לפניו בתפלה ובתרועה והוא הענין שבאר שלמה ע"ה כמו שכתוב בהעצר השמים ולא יהיה מטר וכתוב רעב כי יהיה דבר כי יהיה שדפון ידקון ארבה חסיל כי יהיה כי יצר לו אויבו בארץ שערי כל נגע כל מחלה כל תפלה כל תחנה אשר יהיה לכל האדם לכל עמך ישראל אשר ידעו איש נגע לבבו ופרש כפיו אל הבית הזה. וכבר דרשו עוד שם בספרי רבי אליעזר בן יעקב אומר ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם מה תלמוד לומר והלא כבר נאמר בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך להלן ליחיד וכאן לצבור כאן לתלמוד כאן למעשה. יאמר שנצטוונו לעבוד השם ית' בכל לבבנו בלמוד תורתו ובעשיית מצותיו. וכן זו ששנויה שם ואותו תעבדו עבדו בתורתו עבדו במקדשו פירושו לומר שיעבדו אותו במקדשו בעבודת הקרבנות והשיר וההשתחואה שם מוסיף על עבודת המצות. לפי שאמר הכתוב אחרי יי' אלהיכם תלכו ואותו תיראו ואת מצותיו תשמורו ודרשו שם בספרי ואת מצותיו תשמורו זו מצות עשה ובקולו תשמעו ליתן לא תעשה בקול בניאיני. הנה עשיית המצות כלן כבר נאמ' ולכן דרשו ואותו תעבדו בעבודת המקדש ואמרו בפירוש כלל הפסוק עבדו בתורתו עבדו במקדשו לומר שצוה תחלה עבדו בתורתו כלומר בעשיית המצות כולן מרישיה דקרא וצוה עבדו במקדשו מן ואותו תעבדו לומר כי בזה כולו תהיה עבודתנו שלימה אליו יתעלה. והנה הם מצות כוללות. אבל מפני שצוה אותנו בפסוק בכל לבבכם בענין חדש להיות כל לבבנו מיוחד אליו יתעלה בענין עשיית המצות כאשר פירשתי יתכן שתבא המצוה הזאת בחשבון רמ"ח מצות עשה. ומן הטעם הזה אצלו לא ימנו המצות הכוללות מפני שכבר נמנו בפרטן וכמו שלא נמנה הכפל מצוה מן המצות פעמיים שלש בפרט אלא אחת כן לא נמנה כפילן בכלל אלא לאחת. ואולם אם חדש בכפילן והוסיף בו ענין ראוי להמנות ימנו. ואם אולי יהיה מדרשם בתפלה עיקר מה"ת נמנה אותו במניינו שלהרב ונאמר שהיא מצוה לעת הצרות שנאמין שהוא יתברך ויתע' שומע תפלה והוא המציל מן הצרות בתפלה וזעקה. והבין זה: